

Věcné vyhledávání pomocí věcných SJ

Předmět: Selekční jazyky

11. 12. 2009

Přednášející: Mgr. Silvie Kořínková Presová

<http://kisk.phil.muni.cz/mgr-silvie-korinkova-presova-c>

Úvod do věcného vyhledávání

věcné vyhledávání - ang. ekv. - subject searching
tj. vyhledávání, kdy uživatel/rešeršér usiluje o nalezení dokumentů k určitému tématu **X** Uživatel ví, jaký dokument hledá, zná např. autora, část titulu apod.

Jeden z klíčových problémů při vyhledávání v rešeršních systémech:

Jaké vyhledávací výrazy by měly být vybrány pro formulaci dotazu?

Odkud by měly být termíny vybrány?

Úvod do věcného vyhledávání

Věcné vyhledávání lze realizovat

pomocí pořadacích znaků věcných SJ – deskriptorů, předmětových hesel, klasifikačních znaků

pomocí přirozeného jazyka

V praxi se doporučuje kombinovat vyhledávání pomocí přirozeného jazyka i pomocí věcného SJ – obojí v konkrétních případech přispívá ke zlepšení přesnosti a úplnosti.

Efektivní věcné vyhledávání vyžaduje následující druhy znalostí:

Znalost polí, které mohou být pro vyhledávání využity a jejich charakteristiky.

Znalost věcného SJ, který systém využívá.

Znalost strategií, kde a jak je aplikovat.

Znalost vyhledávacích možností systému a jak je použít.

Znalost tématu.

(Poo, 2005)

Efektivní věcné vyhledávání vyžaduje následující druhy znalostí:

Znalost toho, jak převést informační požadavek na informační dotaz.

(Poo, 2005)

Příklad:

Informační požadavek:

Využití kreativního psaní v psychoterapii či pro zlepšení duševního zdraví.

Informační dotaz v systému Aleph MU:

WSU = (tvůrčí psaní) AND WSU = (psychoterapie OR duševní zdraví OR psychohygiena)

Selekční jazyk - usnadňuje vyhledávání tím, že

umožňuje kontrolovat synonyma a kvazisynonyma (tím zvyšuje úplnost - vyhledání relevantních informací v databázi)

např. v hesláři databáze **LLIS Indexing vocabularies**

Used for: Controlled vocabulary; Descriptors; Index languages; Index terms; Indexing languages; Vocabulary control

Vyhledávání pomocí znaků SJ - stačí jeden termín

Indexing vocabularies

Vyhledávání pomocí neřízených termínů - k zajištění úplnosti je nutné zohlednit více variant - (index? languag?) OR (controlled vocabular?) OR (index term?)

umožňuje rozlišit homonyma, kvalifikátor v závorce (tím zlepšuje přesnost - vyloučení irelevantních výsledků)

např. **Soubor věcných autorit NK ČR (SVA)**

postmodernismus (literatura), postmodernismus (kultura)

Selekční jazyk - usnadňuje vyhledávání tím, že

poskytuje vysvětlující poznámky

např. v tezauru db LISA **Information retrieval** [+]

Very general - avoid if possible, v SVA **Informační**

věda - *Teoreticko-praktický interdisciplinární vědní obor zaměřený na výzkum a zabezpečení informačně-komunikačních procesů ve společnosti.*

zobrazuje vztahy - hierarchické, asociace, ekvivalence - využití při specifikaci či zobecnění dotazu

např. v db **LISA** hledáme **články o vertikálních portálech**

deskriptor *Vortals*, možnost rozšířit výsledek vyhledávání pomocí nadřazeného deskriptoru *Portals*

Selekční jazyk - usnadňuje vyhledávání tím, že

vyjadřuje termíny, které nejsou obsaženy v
záznamu

např. v **LLIS** např Zhang Qiyu. **Term selection:
the key to successful indexing.** The Indexer,
2009, v. 27, no. 3, s. 98-100. v SOD **Indexing
vocabularies**

Selekční jazyk - usnadňuje vyhledávání tím, že

odstraňuje problémy se syntaxí

Dokument je reprezentován těmito slovy v přirozeném jazyku:

např.

import, export, Česká republika, Norsko

Možné významy

dovoz do České republiky z Norska

dovoz do Norska z České republiky

Řešení v tezaurech – využití rolí

Řešení pomocí PH – dán kontext, hledání pomocí fráze

Selekční jazyk - usnadňuje vyhledávání tím, že

odstraňuje problémy se syntaxí - příklad

Vyzkoušejte si vyhledat v katalogu NK ČR dokumenty týkající se **dovozu do České republiky z Norska**.

Vyzkoušejte si dotazy v poli Předmět:

- dotaz 1 „**dovoz Česko**“ „**vývoz norsk**“

Vyzkoušejte si vyhledat v katalogu NK ČR dokumenty týkající se **vývozu z České republiky**.

- dotaz 2 **vývoz Česko** versus dotaz 3 „**vývoz Česko**“

Selekční jazyk

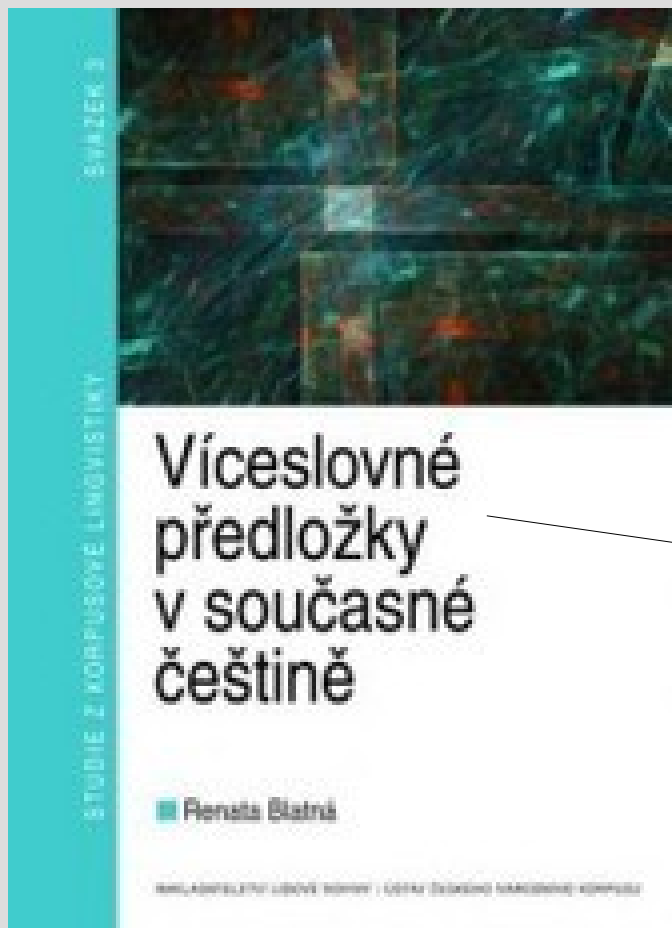
Při vyhodnocování relevantnosti výsledků vyhledávání (řazení vyhledaných záznamů) mají selekční jazyky větší váhu než slova přirozeného jazyka

PROČ?

Pořádací znak SJ byl přiřazen dokumentu na základě obsahové analýzy, z toho plyne indexace/postižení významného tématu, a to je pro vyhodnocení dotazu relevantnější.

příklad: db LLIS: <http://www.hwwilson.com/Documentation/WilsonWeb/searchrules.htm>

Selekční jazyk - slabé stránky

nedostatek specifičnosti

SOD - Online katalog
Národní knihovny ČR -
indexace pomocí SVA

Předmět. heslo	čeština
	předložky (lingvistika)
	korpusová lingvistika
Forma, žánr	* monografie

Selekční jazyk - slabé stránky

není okamžitá aktualizace - časová prodleva než je termín zahrnut do slovníku SJ, např. termín „**ontologie**“ (nástroj sémantického webu)“ v SVA MDT - **sémantický web** - Není součástí hlavních tabulek.

slova autora mohou být nesprávně interpretovaná - nepochopení látky

časové ztráty související s tvorbou, údržbou a osvojením si SJ

Selekční jazyk - slabé stránky

některá témata mohou být při indexování opomenuta – např. problematika vertikal. portálů v db LISA

Database LISA: Library and Information Science Abstracts

Title Towards a *vertical portal* for open access scholarly publications.

Author [Anbu K. John Paul](#)

Affiliation University of Swaziland, South Africa

Source Information Studies, vol. 12, no. 1, pp. 27-34, Jan 2006

ISSN 0971-6726

Descriptors Publishing Scholarly publications Periodicals Open access

Selekční jazyk - slabé stránky

chyby v indexaci zapříčiňují ztráty

rešeršéri se musí učit selekční jazyk

nekompatibilita - znesnadnění paralel.
vyhledávání, bariéra snadné výměny

různé pořadací znaky označující jeden pojem pojem -
např. označní pro **věcné SJ**

db LLIS *Indexing vocabularies* Used for: Controlled
vocabulary; Descriptors; Index languages, Index terms;
Indexing languages; Vocabulary control

db LISA *Controlled vocabulary, Index languages,
Retrieval languages*

anglická literatura - notace **820** (DDC) X notace **PR**
(LCC) X notace **821.111** (MDT)

Odlišný zkušenostní rámec indexátora a uživatele

Uživatel popisuje něco, co nezná. Na druhé straně indexátor má dokument v ruce, „všechno je před ním“.

Indexátor by měl zkoušet předvídat, podle jakých termínů budou vyhledávat uživatelé. **Jakou informaci jim daný dokument poskytne, že povede k uspokojení jejich informační potřeby?**

Odlišný zkušenostní rámec indexátora a uživatele

Indexátoři neindexují dokumenty takovým způsobem, aby zachytili nekonečně mnoho rozmanitých dotazů.

Většinou jsou indexována hlavní a dílčí témata, tj. what is in the record.

Nekonečně mnoho dotazů může být uspokojeno dokumentem.

Jde o úhel pohledu - document-oriented approach x user-centered indexing

Formulace dotazu pomocí SJ

Převod na pořadací znaky věcného SJ

→ Odvíjí se od schopnosti řešeršera pracovat s věcným SJ (ale mnohé řešeršní systémy nabízejí řízené termíny po zadání prvního dotazu)

Převod může mít různé podoby:

termín v seznamu je shodný s řízeným termínem

termín v seznamu je synonymem/ekvivalentem - více ekvivalentů - výběr významově shodného řízeného t.

pro termín v seznamu existuje pouze širší termín SJ - ztráta specifičnosti původního termínu

např. **v LLIS nelze vyjádřit vertikal. portály**

pro termín v seznamu existují pouze

specifičtější/podřazené termíny SJ - rozsah původního termínu je redukován

např. **v SVA - nelze vyjádřit - organizace poznání**

Přirozený jazyk - výhody

vysoká specifičnost ovlivňuje **pozitivně přesnost** - např. vlastní jména (osob, institucí apod.)

schopnost vyčerpávajícím způsobem pokrýt téma, zvyšuje úplnost - neplatí u neanotovaných záznamů, zejména tam, kde je zahrnut abstrakt a plný text

aktualizace - nové termíny jsou okamžitě dostupné

slova užitá autorem - nemůže dojít k dezinterpretaci indexátorem

snadnější výměna materiálu mezi databázemi - jazyková neslučitelnost odstraněna

není třeba se jazyku učit (rodilý mluvčí)

Přirozený jazyk - slabé stránky

intelektuální úsilí řešeršéra - problém související se synonymy (formulace dílčích dotazů) a homonymy (nutnost uvedení do kontextu)

problémy se syntaxí - nesprávné spojení termínů, asociace - řešení pomocí proximitních operátorů

schopnost vyčerpávajícím způsobem pokrýt téma může vést ke ztrátě přesnosti

odlišná terminologie u jednotlivých autorů

Doporučená a použitá literatura

Aitchison, J. *Thesaurus construction and use : a practical manual*. London : Aslib, 2000. Kapitola B1, *Is a thesaurus necessary?*, s. 5-7. ISBN 0851424465

Bates. *Indexing and Access for Digital Libraries and the Internet : Human, Database, and Domain Factors*. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 1998, roč. 49, č. 13.

Chu, H. *Information representation and retrieval in the digital age*. Medford : Information Today, 2007. Kapitola 4, *Language in Information Representation and Retrieval*, s. 47-58.

Poo, D. C. C.; Khoo, C. S. G. *Online Catalog Subject Searching*. In *Encyclopedia of Library and Information Science 1* [online]. 2005, č. 1 [cit. 2007-02-27]. Dostupné na World Wide Web:

<http://www.dekker.com/sdek/abstract~db=enc~content=a713531961>

Spink, A. et al. *Interaction in information retrieval : selection*